

גליון מס' 33 | נמסר כ"ו חשוון תש"פ

חברי המערכת: הרב אריאל סגרון והרב אליהו סעדון

השיעור השבועי של מו"ר הגאון הגדול רבי דוד יוסף שליט"א מתקיים בימי ראשון בבהמ"ד יחווה דעת רח' אגסי 1 י-ם בשעה 20:15

פרשת תולדות

ענייני תפילות השבת

נושאי השיעור: הכנת צרכי שבת לפני תפילת שחרית | עונג שבת מהתורה או מדרבנן | זמן תפילת שחרית בשבת | תפילת שחרית בנץ החמה | נסיעה בספינה בשבת | מנהג שירת הבקשות | דרך החזנות והביטוי הנכון בתפילה | אמירת הקורבנות בשבת ובחול

א. בשבת ממנהרין לבוא וממהרין לצאת

איתא בגמרא במסכת מגילה (כג): תניא ביום טוב מאחרין לבוא וממהרים לצאת, ביום הכיפורים ממהרים לבוא ומאחרין לצאת, ובשבת ממנהרין לבוא וממהרין לצאת. כוונת הדברים מפרש רש"י שם דהיינו על בית הכנסת, שבשבת אין מכינים אוכל בבוקר כיון שכבר הכינו את הכל מערב שבת ואפשר להקדים ולבוא לבית הכנסת. לעומת זאת, בסיום התפילה, צריך למחר לצאת, כיון שיש לקיים מצות 'עונג שבת'.

אולם לגבי יום טוב, כיון שמותר בו להכין לצורך אוכל נפש, ואדם רוצה שהאוכל יהיה טרי ולכן מאחרים לבוא משום שעסוקים לפני התפילה להכין צורכי הסעודה. והנראה, שלמרות שאסור לעשות דבר לפני תפילת שחרית, ביום טוב הדין שונה ומותר להכין לפני התפילה, ואדרבא, מאחרין את התפילה כדי שהכל יהיה מוכן לכבוד הסעודה.

ב. הכנת צרכי שבת קודם תפילת שחרית

יש דיון דומה בפוסקים לגבי יום שישי, שאמרו חז"ל במסכת שבת (ק"ז): לעולם ישכים אדם להוצאת שבת - דהיינו, להכין את צורכי השבת מערב שבת, ולומדים זאת מהפסוק (שמות טז, ה) 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו', האם מותר גם לפני התפילה או לא?!

בספר סדר היום (סדר הכנת יום הששי לשבת) משמע שלהכין צורכי שבת הוא מצות עשה מהתורה, ומביאים אותו להלכה הכנסת הגדולה (סימן רנא) והמגן אברהם (סימן רנא ס"ו). ודנים בדבריו כשאין לו מה יאכל, ואם ימתין עד לאחר התפילה לא ימצא לקנות את צרכי השבת, אם דוחה קריאת שמע ותפילה ותפילה בציבור, וכי"ב.

המשנה ברורה (סימן רנ בבאיור הלכה ד"ה ישכים) תמה היאך אפשר לומר כן, שהרי מצות עונג שבת היא מצוה מדרבנן, ואין יתכן שהכנה לצורך עונג שבת המצוה היא מדאורייתא ואילו המצוה עצמה היא מדרבנן.

ג. עונג שבת מדרבנן או מהתורה

אבל באמת כבר נתבאר [ראה גליון מס' 15 באריכות] שמצות עונג שבת לדעת רוב רבותינו הראשונים זו מצות עשה מן התורה ממש, וממילא גם

ההכנה היא מצות עשה מן התורה, ולא קשה קושיית המשנה ברורה.

והמשנה ברורה עצמו בתחילת הלכות שבת (בסימן רמב בשער הציון אות א) מביא את שיטת ספר החינוך (מצוה רצז) שעונג שבת היא מצוה מדברי סופרים. וכך לומד גם בדעת הבית יוסף (סימן תפז).

כמו כן מביא שם (בסימן רנא) שגם בדעת הרמב"ם (פ"ל מהלכות שבת ה"א) משמע כן, משום שכתב שעונג שבת היא מצוה מדברי סופרים. אולם כתבו להשיב על דבריו, שמדברי הרמב"ם בכמה מקומות מוכח לא כן (פ"א מהלכות שבועות ה"ו ובפ"ג מהלכות נדרים ה"ט), משום שפוסק שתענית בשבת אסורה מדאורייתא. וכך כותב בפירושו הרשב"א בתשובה (ח"א סימן תרי"ד) שלדעת הרמב"ם מצות עונג שבת היא מצוה דאורייתא, כיון שלדעתו איסור תענית היא איסור דאורייתא.

הגאון רבינו זלמן מעיר בדעת הרמב"ם (שלחן ערוך הרב סימן רמב קונטרס אחרון סק"א) שיש לכאורה סתירה בין הלכות שבת להלכות שבועות. אך כותב שיש לחלק, שאיסור תענית בשבת המובא בהלכות שבועות דינו באמת שהוא איסור דאורייתא, אך עצם מצות עונג שבת הכתובה בהלכות שבת היא מצוה מדרבנן. אך מתבאר מהרשב"א הנ"ל ועוד, שאין זו סברת הרמב"ם, ואין לחלק בין עונג לתענית, ועונג שבת היא מהתורה לדעת הרמב"ם.

ד. תפנוקי שבתא

בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק (שמות לא, טז) 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם' תרגם "וינטרון בני ישראל ית שבתא למעבד תפנוקי שבתא" - משמע שהוא סובר כך בפשט הפסוק, שעונג שבת דאורייתא.

ויש לומר, שמה שהמשנה ברורה מביא בדעת הבית יוסף שסבר שעונג שבת היא מדרבנן, אינו מוכרח כן, כיון שהבית יוסף מביא את דברי הרמב"ן שמביא שלומדים מהפסוק (שם פט"ו) "מקרא קודש" כמה דברים, ואחד מהם מצות עונג שבת, והבית יוסף השמיט את הענין של מצות עונג שבת, ומזה המשנה ברורה למד שדעתו היא שעונג שבת היא מדרבנן. אך אפשר לומר, שסבירא ליה שעונג שבת נלמד מפסוק אחר. או שהיא הלכה למשה מסיני.

וגם על הקושיא בדברי הרמב"ם שכתב שעונג שבת היא מצוה מדברי סופרים, כבר השיב החתם סופר (שו"ת חאו"ח סימן קסח ובחידושים למסכת שבת דף קיא. ד"ה והרמב"ם) שהרמב"ם רגיל לכתוב כן על כל מה שהוא מהתורה אך אינו כתוב בתורה במפורש שהוא "מדברי סופרים".

שהרי יש מצוות שלומדים אותם ב"ג מידות שהתורה נדרשת, ויש מצוות שהם הלכה למשה מסיני, כגון מצות ערבה סביב למזבח וניסוך המים בחג הסוכות.

לפיכך מתבאר בדברי הרמב"ם שיש מצוות שלמרות שהן דאורייתא, אך כיון שאינן כתובות בפירוש בתורה פעמים ומכנה אותם 'דברי סופרים'. כיון שקיבלנו ללמוד מהתורה כן במסורת מחכמי ישראל.

ובאמת הגמרא בריש מסכת קידושין דורשת גזירה שוה קיחה - קיחה משדה עפרון, שאשה נקנית בכסף. והרמב"ם כותב (פ"א מהלכות אישות ה"ב) על קידושי אשה בכסף שהם מדברי סופרים. וודאי שלא יעלה על הדעת שאשה זו שנתקדשה בכסף נשואה רק מדרבנן, ולכן כותבים רוב הפוסקים בדעת הרמב"ם, שמכיון שצריכים לדרשת חכמים בגזירה שוה, לכן הרמב"ם סובר שזה נקרא 'דברי סופרים'. אכן דעתו גם היא שקידושי כסף היא מדאורייתא.

ו. זמן תפילת שחרית בשבת

יש לדון, מהי כוונת 'ממהרים לבוא' בשבת, שהנה רש"י (בד"ה ובשבת) כותב וז"ל: 'שכבר תיקנו הכל מערב שבת ויפה למהר ביאתן לקרוא קריאת כוונתיקין'. עכ"ל. וכך כתוב במסכת סופרים שממהרים לבוא בשבת כדי לקרוא קריאת שמע כוונתיקין.

ובתשובות הגאונים מובא שבזמנם היה מנהג בהרבה קהילות של בעלי בתים, שכיון שאין בידם מספיק זמן ללמוד במהלך השבוע, לפיכך בשבת היו ממהרים לבוא לבתי כנסיות ובתי מדרשות כדי ללמוד תורה. ובספר העיתים כתוב שלומדים עד שתי שעות ביום.

והיינו שאמנם מקדימים בשבת לקום, אך להתפלל היו מאחרים מעט מזמנה בחול. ומשמע לפי דבריהם ש'ממהרים לבוא' היינו לא להתפלל אלא ללמוד תורה.

ז. שינה בשבת תענוג

לעומת זאת, המרדכי (שבת סימן שצח) כותב שהרי כתוב בפרשת עולת התמיד (במדבר כח, ב): 'צו את בני ישראל את קרבני לחמי לאשי את הכבש האחד תעשה בבוקר', ומבואר במסכת תמיד ש'בבוקר' היינו השכם בבוקר, שהיו מקדימים. ולאחר מכן (בפסוק ט) בקורבנות השבת לא כתוב 'בבוקר' - משמע שביום השבת העיקר שההקרבה תהיה ביום, ואפשר לאחר את זמן ההקרבה. כך הוא כותב משם רב האי גאון. לפיכך לומד עוד המרדכי, כיון שתפילת שחרית היא כנגד קורבן התמיד לכן אפשר לאחר בשבת את זמן התפילה.

כמו כן המהר"ל ובסידור רבינו שלמה מגרמיזא ועוד רבים מחכמי אשכנז כתבו שיש לאחר בשבת את התפילה אך מטעם של עונג שבת, וכמו שידוע שינה בשבת תענוג.

לעומת זאת האר"י הקדוש היה מקפיד לישון בשבת בצהרים, כיון ששינה בשבת תענוג.

אאמו"ר מן זצוק"ל היה מספר שהנצי"ב מוולוז'ין נכנס פעם להיכל הישיבה וראה שני בחורים ביום שבת לאחר הסעודה יושבים ומשוחחים, הנצי"ב העיר להם שילכו לישון, 'שבת' ראשי תיבות שינה ב'שבת ת'ענוג. אחד התלמידים היה חצוף קצת ואמר לרבו: הרי אפשר לומר כך: 'שבת' ראשי תיבות שיחה ב'שבת ת'ענוג....

והנצי"ב השיב לו אני אמרתי 'שינה' בשי"ן ימנית, ואתה עונה לי 'שיחה' בשי"ן שמאלית?! ועל זה הכתוב אומר (קהלת י, ב): 'לב חכם לימינו, ולב כסיל לשמאלו'.

ה. מאחרין להתפלל בשבת

הרמ"א (סימן רפא) פוסק וז"ל: הגה ונהגים שבשבת מאחרין יותר לבוא לבית הכנסת מבחול, משום דבתמיד של ימות החול נאמר 'בבוקר', ואצל שבת נאמר 'וביום השבת' דמשמע אחר. ע"כ.

ויש מקשים על דבריו, שהרי הפסוק של "וביום השבת" הוא פסוק שנאמר על קורבן מוסף, ומוסף הוא באמת יותר מאוחר, ומה הראיה. וכן הקשו הרדב"ז ועוד אחרונים. אך מתרצים תירוץ פשוט, שהרי כתוב: 'עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה'. ומשמע ש'וביום השבת' נאמר גם על קורבן התמיד.

ט. קריאת שמע בהנץ החמה

על כל פנים יש לברר דעת הסוברים שבשבת יש לקום מאוחר, שהרי בגמרא שלנו כתוב שבשבת ממהרים לבוא. ופירושו כמ"ש רש"י שקראו קריאת שמע כוונתיקין. וכך איתא במסכת סופרים וכאמור לעיל.

והנה המגן אברהם כותב (שם סק"א) על ממהרין לבוא - 'כדי לקרוא קריאת שמע בזמנה', ע"ש. והיינו שאינו חולק על הרמ"א, אלא סבירא ליה שבחול קמים באשמורת בעוד הוא לילה, אך בשבת באים לבית הכנסת כמה דקות לפני הנץ החמה כדי לקרוא קריאת שמע לפני הנץ.

והרדב"ז כותב בתשובה (שו"ת חדשות סימן תריד) ליישב את דברי המאחרין לקום בשבת, אך בסוף דבריו כותב, שודאי אין זה מנהג הגון לקום מאוחר בשבת.

ואכן כך היא דעת הטור ומרן בבית יוסף (סימן רפא) שיש לקום מוקדם בשבת, וסימוכין לכך הוא מביא את רש"י ומסכת סופרים הנ"ל.

י. תפילת שחרית בהנץ החמה

יש בראשונים כמה וכמה דעות כיצד היא התפילה בהנץ החמה שלדעת הר"ף (ברכות דף ד ע"א מדפי הר"ף) והרמב"ם (פ"א מהלכות קריאת שמע הי"א) שקריאת שמע קוראים לפני הנץ החמה ותפילה מיד בהנץ, ולדעתם זה חיוב גמור. ומה שכתוב שזמן תפילה נמשך עד שלוש שעות ביום הוא רק בדיעבד, אבל לכתחילה כולם מודים שזמנה בנץ.

ויש לדון האם תפילת שחרית בנץ החמה היא 'מצוה מן המובחר' או 'מצוה לכתחילה'.

וההבדל ביניהם, ש'לכתחילה' היינו חובה גמורה, ואם לא עשה כן יש לו תשלומין בדיעבד. וכמו הדין בקריאת שמע של ערבית, שעיקר החיוב הוא לפני חצות הלילה, אך אם לא קרא בחצות יש לו תשלומין בדיעבד עד עלות השחר, וכך פסקו רוב ככל הראשונים [מלבד רבינו יונה] וכך פסק מרן השלחן ערוך. הוא הדין לגבי קריאת שמע של שחרית, שלדעת הר"ף והרמב"ם הוא חיוב גמור לפני הנץ, ורוב הראשונים ככה סוברים.

אבל מרן השולחן ערוך (סימן נח ס"א) פוסק אחרת, ודעתו היא שלקרא קריאת שמע בנץ החמה אינה חובה אלא רק מצוה מן המובחר. ואין מניעה כלל לנהוג ולקרא קריאת שמע עד תוך שלוש שעות מהיום, וכמובן שמי שמקפיד בעצמו לקרוא קריאת שמע קודם נץ החמה - קדוש יאמר לו.

היה רב אחד בארץ ישראל הגאון הרב שלום לופס ע"ה שהיה רבה הראשי של עכו, צדיק יסוד עולם, חסיד ועניו, ובכל מקום שהיה הולך - היה מדבר על ענין התפילה בנץ החמה. וחתנו הוא הראש"ל הגאון רבי אליהו בקשי דרוון שליט"א, שגם הוא הלך אחריו בנושא הזה, ומקפיד עד היום למרות חולשתו להתפלל עם הנץ המה.

וראיתי באיזה מקומות של בני עדות אשכנז שמתחילים תפילת שחרית בשעה תשע, ואיני יודע על מה הם סומכים, חיפשתי ללמד עליהם זכות, אך לצערי אי אפשר ללמד עליהם זכות!! יש אדמו"רים שמתפללים מאוחר מאוד, והיה אחד שהיה קורא קריאת התורה אחרי הצהריים. אומרים שאדמו"רים הם מעל הזמן, איזה מין שטות זו, הרי זה נוגד את ההלכה!! שהרי לאחר 4 שעות של היום ברכות קריאת שמע הם לבטלה. ויש כאלו שקמים בשמונה ויושבים ללמוד, ואיזו טעות זו!!! וכי זה הזמן ללמוד? הרי זמן תפילה יעבור כך!!

אמנם יש מקומות שמתפללים בתשע וזה בסדר, כמו בפריז בחורף מתפללים בתשע וזה מצויין, כיון ששם בחורף נץ החמה הוא ב- 8:30 בערך, ממילא יש עדיין זמן לקריאת שמע, ויש עוד מקומות בעולם שהייתי וראיתי שמתפללים ב-9 וזה בסדר כיוון שהזריחה שם מאוד מאוחרת. אבל כאן בארץ ישראל, איזה היתר יש להתפלל מאוחר?! ובזמן הזה גם המתפללים בשמונה יש להזכיר לקהל לקרוא קריאת שמע בזמנה.

טו. ביטול עונג שבת

והנה מצות עונג שבת אינה רק באכילה ושתיה, אלא כל מה שגורם שמחה והנאה לאדם יש בזה משום עונג שבת.

ודין זה משמע מהרי"ף והרמב"ם, שביארו פשוט בגמרא מסכת שבת (יט). שאומרת שאסור לאדם לעלות לאוניה בתוך שלושה ימים לפני השבת. והמדובר על אוניות של פעם, שלא היה שום דבר חשמלי והאניה של גויים, שעושים לצורך עצמם, ואין עושה פעולה בשבת ובכל זאת אסור, ומסבירים שהטעם הוא משום שעל ידי הנסיעה באניה מקבל מחלת ים, וכמו שכתוב בפסוק (תהלים קז, כז) 'יחוגו וינועו כשיכור וכל חכמתם תבלע'. ומחלת הים הזאת נמשכת עד שלושה ימים, לפיכך אין לעלות על האניה פחות משלושה ימים לפני השבת כדי שלא יהיה חולה בשבת ויתבטל ממצות עונג שבת.

יש שלומדים מכך לאדם הצריך לעבור ניתוח שאינו דחוף, שלא לקיים בשלושה ימים קודם השבת כדי שבשבת לא יהיה בצער ויתבטל מעונג שבת. וקל וחומר שאם מחמת הניתוח יבוא לחלל עליו את השבת שיש להרחיק את הניתוח ככל יכולתו משבת.

אכן אם הניתוח דחוף, או שרוצה שרופא פלוני המומחה בזה ינתח אותו, והוא פנוי רק ביום חמישי שיש מותר לקיים את הניתוח.

ומשום כן גם במילה שלא בזמנה אנו נוהגים שלא לקיימה בימים חמישי או שישי, משום שיש לחשוש שביום השלישי למילתו יצטרכו לחלל עליו את השבת.

ויש כמה פוסקים מרבתינו הראשונים שכתבים שאם זו אוניה גדולה שלא מתנדנדת במים גם בשעת סערה, ולא באים בה לידי מחלת ים, וכמו כן ספנים ומלחים שבאוניות שרגילים לנסוע הרבה ואינם חולים במחלת ים, מותר להם לנסוע באוניה אף סמוך לשבת.

וכמו כן הרמב"ם כותב בתשובותיו, שבזמנו היו רגילים להפליג באוניות בעיראק ובסוריה על נהרות פרת חידקל, מותר להפליג באוניות אלו בסמוך לשבת, וטעמו, משום שיש שני גורמים שמביאים מחלת ים [וכך נראה במציאות]: א. תנודות הספינה, שזה מבלבל את האדם. ב. מליחות המים. ובים יש רוח שמביאה את המליחות אל האדם והוא נושם אותה.

ולפי זה אם האוניה גדולה ואינה מתנדנדת, או אפילו בסירה קטנה אף נוסע בה במקום שהמים מתוקים [וכגון בים כינרת שבה לא שמענו אף פעם שחולים בה במחלת ים, והסיבה היא כיון שהמים מתוקים למרות כל התנודות], אין בזה כל חשש למחלת ים וממילא אין לחשוש מליסוע בה סמוך לשבת.

לפיכך הרמב"ם התיר לעלות לאוניות של גויים שהיה בזמנו בתוך שלושה

ולאחר נישואי, כשגרתי בתל ארזה, התארגנו קבוצה של אברכים להקים מנין באיזור בשבתות. והזמינו את הרב לופס ע"ה לדרוש בליל שבת. והוא בא ומסר נאום חוצב להבות אש, על דבר חשיבות התפילה בנץ החמה. האברכים שמעו את הדברים והתלהבו, והחליטו ביניהם שהמנין של שבת בבוקר יתחיל בנץ החמה, אך לאחר פחות מחודש נסגר המנין.

ברוך השם בבית הכנסת שלנו 'יחווה דעת' יש קהל גדול מאוד שמתפללים כל שבת בנץ, ואחרי הנץ עושים להם ארוחת בוקר ויושבים ועוסקים בתורה שעה, וחלק מימות השנה לומדים שעתיים אחרי הנץ, ורק לאחר מכן הולכים לבית לסעוד סעודת שבת ונחים קצת, וחוזרים שוב בצהריים וממשיכים ללמוד. 'לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שהיו עוסקים בהם בתורה'. ואני מתפעל מזה בכל פעם מחדש, ובכל פעם שאני רואה במהלך כל ימות השבוע ובשבת, כל כך הרבה שבאים לקיים מצוה מן המובחר להתפלל בנץ.

אבל מעיקר הדין ודאי שאין חיוב להתפלל בהנץ ואפשר לקרוא קריאת שמע גם לאחר מכן עד שלוש שעות ביום.

יא. מצוה מן המובחר בקריאת שמע

ואני מציע לכל אחד [אחר כך ראיתי שמביאים כן בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל], שמי שקם משנתו סמוך לזמן נץ החמה, אך אינו הולך להתפלל עם הנץ, שיטול ידיו ויברך ברכות התורה ויקרא קריאת שמע. משום שבכך מרויח שהוא מקיים מצות קריאת שמע כיאות לדעת הרי"ף והרמב"ם וכאמור. וכדאי מאוד לעשות כן, בשבת ובחול. [ובחול אפילו בלא תפילין, כיון שהוא מתכוון לאחר מכן להתפלל ולקרא קריאת שמע עם תפילין, אך ודאי שאם זמנו בידו ויכול להספיק לקרוא קריאת שמע בתפילין עדיף יותר].

ובשבתות אלו של החורף זה נפוץ מאוד, כיון שהרבה קמים מוקדם בבוקר, ואפילו שאינם הולכים להתפלל בנץ אלא מקדימים כדי לעסוק בתורה, שהרי בחורף הסעודה נגמרת מוקדם בערב ויש הרבה זמן ללמוד ולישון.

יב. עסק התורה או שירת הבקשות

פה בבית הכנסת שלנו, ב"ה יש קהל חשוב מאוד שבאים ללמוד תורה אחרי הסעודה בליל שבת, ויש שיעור של הגאון הרב מנשה שוע שליט"א, וכמה פעמים נכנסתי בעצמי ונוכחתי לדעת ולראות שקהל גדול ונכבד שבאים בליל שבת לשמוע שיעור.

והאמת שיש הרבה שלוחצים לקיים כאן מנהג שירת הבקשות בלילות שבת, והנכון שזה חשוב מאוד לעשות בקשות, שאנשים יזכרו את הפיוטים לכבוד השם יתברך, ויש לזה חשיבות גדולה מאוד, אולם אני איני מתלהב מזה בבית הכנסת שלנו, כיון שיש כאן ציבור חשוב מאוד שעוסק בתורה ואיני רוצה שיתבטלו מהתורה וישירו בקשות, לימוד תורה הרבה יותר חשוב, במקומות אחרים שיעשו ותבוא עליהם ברכה, אך ודאי שעסק התורה טוב ועדיף הוא מהבקשות.

יג. עיקר התפילה בהנץ

יש עוד שאלה מה העיקר בתפילה בנץ החמה, האם קריאת שמע לפני הנץ, או תפילת העמידה בנץ החמה ממש. יש ראיות מהראשונים לכאן ולכאן, אך אין זה ענין להאמור לעיל, כיון שלפי הרבה מהראשונים, אדם שקרא קריאת שמע לפני נץ החמה מקיים מצות ותיקין.

יד. מנהג הספרדים ועדות המזרח

למסקנת הדברים, אצלנו הספרדים לא נהגו לאחר את תפילת שחרית בשבת. לעומת זאת אצל האשכנזים יש מקומות שנהגו לאחר את התפילה בשבת. אולם אף המגן אברהם שסובר (שם) שמאחרים, למרות זאת אומר שיש לקרוא קריאת שמע בזמנה. דהיינו עד סוף זמן קריאת שמע. וצריך להיזהר בזה מאוד.

ימים לפני השבת, כשהם על נהרות הפרת והחידקל.

טז. לא להאריך בתפילה יותר מדאי

אם כן ביטול עונג שבת הוא לאו דוקא מאכילה, אלא עצם הדבר שיש לו צער בשבת יש בזה משום ביטול עונג שבת. הקדוש ברוך הוא כל כך אוהב אותנו שהוא רוצה שנשמח ונתענג, ויתירה מזאת אוסר עלינו להתענות ולהצטער, ואוסר עלינו לא להיות שמחים ומעונגים בשבת!! ומחמת עונג שבת נהגו לנגן בתפילה, מביאים חזנים טובים - "לשמוע אל הרינה ואל התפילה", וזה גם יסוד מנהג הבקשות - כדי להתענג בשבת.

אולם צריך לשים לב שלא להאריך יותר מידי, ושלא יהיה טורח ציבור. וכמו שיש מקומות שעושים 'מי שברך' ארוכים והשכבות על כל הנפטרים אך צריך לדעת שיש בזה משום טורח ציבור. ואיני יודע כמה מעלה יש בזה להאריך כל כך.

וגם השליחי ציבור צריכים להיזהר שלא להאריך יותר מדאי, וכמו שהתפללתי פעם באיזה מקום, ושם החזן ניגן בברכת הכהנים באריכות רבה, והיה שם זקן אחד כהן שבאמצע ברכת הכהנים סיים את תיבות הברכה, וירד, ואמר אחר כך שאינו מסוגל לעמוד כך כל כך הרבה זמן!!!

והאמת שהכהן הזה צודק, כיון שהקראת החזן לברכת הכהנים איננה מעכבת. אך יש פיתרון אחר לכהנים כאלו, להוריד את ידיהם בזמן שהחזן אומר את המילים ומנגן, וכך לא יתעייפו.

ולעומת זאת החזנים ושליחי הציבור צריכים לשים לב ולהתחשב במתפללים ובכהנים, שיש הרבה שקשה להם כך. ולא להגזים.

וכמו כן הדרשות והשיעורים במהלך התפילה יש לשים לב שלא להאריך ולא להגזים לומר דבר תורה או הלכה בקצרה, ודי בזה.

יז. ביטוי נכון של האותיות והמילים בתפילה

כמו כן שליח הציבור שמנגן ומסלסל בקולו צריך לשים לב לכוון ליבו לשם שמים, ולא להתגאות בעצמו ובקולו, כיון שמי שעושה כן חז"ל כותבים דברים קשים מאוד על כך. וכמ"ש 'כבד את ה' מהונך' ודרשו חז"ל "ממה שחנך" - והיינו שצריך לכוון לשם שמים.

ועוד יש לשים לב, כשמנגנים שלא לאבד את משמעות המילה של התפילה. פעם ראיתי אחד שאומר תיבת "אלוקינו" ומאריך בה כל כך עד שהספיק לנשום בה שלוש פעמים וממילא יוצא שהמילה "אלוהי" היא מילה אחת ואחר כך "נו" היא מילה שניה, ואין לכך כל משמעות. וכן מי שמנגן באריכות רבה בשם אדנו"ת.

יש עוד דבר שנכשלים בו והוא מלעיל ומלרע. והיינו לנגן את המילה במקום שלה בתחילת המילה או בסופה ולפי הכללים. וכמו כן יש להקפיד על ביטוי נכון של האותיות א' ח' וע' וכו', וכן להדגיש את האותיות שהם בדגש.

וכגון מה שאומרים 'עננו אלוהי אברהם עננו' ו'עננו' פירושו שהקדוש ברוך הוא יענה לנו, אבל כשאומרים 'עננו' בדגש בנו"ן פירושו המילה הופך להיות 'תענה אותנו...' ח"ו!! וכמו ששמעתי פעם אחד שאומר 'חננו ועננו' ומדגיש את הנוני"ם, וב'חננו' כך צריך לעשות לפי כללי הדקדוק שהנו"ן בדגש, אך ב'עננו' אין מדגישים את הנו"ן וכאמור.

בחיינו של אאמו"ר מרן זצוק"ל במשך שנים הייתי קורא בכל שבת את הפרשה, והייתי משתדל לדקדק מאוד כי הוא זצ"ל היה מקפיד בזה מאוד. ופעם אחת בפרשת 'נח' אמר לי לפני הקריאה "שים לב כשאתה קורא 'קנינים תעשה את התיבה' שאלא תאמר 'כנינים' ותבטא את ה'ק' של 'קנינים' כיאות, התיבה לא היתה עשויה מכנינים..."

וכמו כן צריך להקפיד על פיסוק נכון של התפילה, כיון שבלא זה כל משמעות התורה יכולה להשתנות. וכמ"ש 'ויקרא בשם ה'', וכבר דיברנו בזה שיש מחלוקת גדולה בפירוש 'ויקרא בשם ה'' כיון שאם הכוונה שמשה

רבינו קרא צריך להפסיק בין 'ויקרא' ל'בשם ה'', אולם אם הקדוש ברוך הוא קרא צריך לפסק את הפסוק בין 'בשם' ל'ה''. והפיסוק כאן משנה את כל המשמעות של המילים.

ומשום כך הוריתי שכיון שמחלוקת זו איננה מוכרעת משום שכל גדולי הראשונים מפרשי המקרא דשים בזה. ולכן יש לקרוא באופן שלא יתפרש פיסוק כלל, וישמע לכאן ולכאן.

וכמו כן בברכת בורא נפשות יש מחלוקת בתיבת 'וחסרונן' על מה היא חוזרת אם מפסקים לפנייה או לאחריה. לפיכך הטוב הוא לומר באופן שלא ישמע פיסוק לכאן ולכאן.

יח. לחזור אחר חזן המבטא כראוי

לפיכך קהילה הרוצה להעמיד חזן קבוע, יש לה לברר על חזן שמבטא את אותיות התפילה כראוי, ומפסק כראוי, ואינו מאריך טרחא על הציבור ויודע להתחשב בקהל, ויותר מזה שאינו נושם באמצע מילה שמנגן בה. ולכל הפחות יש להשתדל לבטא נכון במקומות שהמשמעות משתנה וכאמור. אך ודאי שיש ענין גדול להעמיד חזן היודע לסלסל בקולו לכבוד שבת ולהאריך מעט לכבודה של שבת.

בספר אור זרוע מביא בשם רבי יהודה החסיד, שהיה תלמיד חכם אחד שבא לבית הכנסת בשבת להתפלל, והחכם הזה זמנו היה יקר לו מאוד, וכשהחזן שם האריך בניגוניו גער בו על אריכות התפילה, ורבי יהודה החסיד מספר שאותו חכם נענש, משום שזה כבוד השבת.

יט. אמירת סדר הקורבנות בשבת ובחול

יש מחלוקת אם צריך לומר בסדר הקורבנות בתפילת שחרית של שבת פרק 'איזהו מקומן', משום שרוב הקורבנות שזכרו שם אינם שייכים לשבת.

אכן פרשת התמיד אומרים בשבת, כיון שמקריבים קרבן תמיד בשבת. ובענין פסוקי קורבן מוסף של שבת מרן השלחן ערוך (סימן מח) כותב שיש לאומרם. וכך כותב גם בסדר רב עמרם גאון. וחלק גדול מהסידורים הקדמונים מזכירים שבשבת מוסיפים את הפסוקים הללו. והטעם, משום שבראש חודש ובימים טובים אין מוסיפים את פסוקיהם כיון שאומרים אותם בקריאת התורה, לעומת זאת בשבת כיון שאין אנו קוראים בקריאת התורה את פסוקי שבת - אומרים אותם לאחר פרשת התמיד.

לעומתם רבנו אברהם אזולאי בעל חסד לאברהם כותב (סימן מח אות ב) בשם רבנו האר"י, שאין לאומרם על פי הסוד. וכן כתב נכדו מרן החיד"א (בברכי יוסף סימן א אות ג). וכך כותב כף החיים (סימן מח אות ו) ועוד כמה אחרונים שלא לומר פסוקי קרבן מוסף לשבת. וכך אנו נוהגים שלא לומר פסוקי קורבן מוסף קודם התפילה.

ולגבי עצם אמירת 'איזהו מקומן' מי שרוצה יכול לומר. ויותר טוב לאומרם.

ובימות החול יש להגיד את כל סדר הקורבנות, ואאמו"ר מרן זצוק"ל הקפיד על זה מאוד, וכבר לפני שהיה מניח תפילין מיד אחרי שהיה נוטל ידיים, היה מתחיל לומר את סדר ברכות השחר והקורבנות.

אמנם יש אומרים, שמי שיושב ולומד תורה כל הזמן אינו חייב להקפיד על אמירת הקורבנות, ואם אין זמנו בידו יכול להקל בזה, משום שהרי הוא לומד 'תלמוד בבלי' ופירושו המילה 'בבלי' היינו שבלול בו הכל, יש לו פסוקי תורה פסוקי נביאים. אולם בשבת יש יותר מקום להקל ולא לאומרם. וכפי שנתבאר.